 ISSN 2786-8753(online)
ISSN 2786-8745 (print)

ПСИХОЛОГІЯ ДІЯЛЬНОСТІ В ОСОБЛИВИХ УМОВАХ

DOI: 10.31558/2786-8745.2026.2(9).9

ЕМОЦІЙНИЙ ІНТЕЛЕКТ ЯК ПСИХОЛОГІЧНИЙ РЕСУРС ЖІНОЧОГО ЛІДЕРСТВА В УМОВАХ ВІЙНИ

Антонова Зінаїда Олександрівна,
кандидат психологічних наук, доцент,
ORCID ID: 0000-0002-1920-7410
Кузьміна Анастасія Валеріївна,
магістр психології
ORCID: https://orcid.org/0009-0002-8529-9306

Анотація. *У статті здійснено теоретичний аналіз емоційного інтелекту як психологічного ресурсу жіночого лідерства в умовах війни. Актуальність проблеми зумовлена тривалою воєнною невизначеністю, високим психоемоційним навантаженням, необхідністю швидкого прийняття рішень і постійної адаптації до змін. Метою статті є теоретичне обґрунтування ролі емоційного інтелекту у підтриманні ефективної лідерської діяльності жінок в умовах війни. Узагальнено сучасні підходи до розуміння жіночого лідерства та емоційного інтелекту, розглянуто його зв'язок з емоційною саморегуляцією, резильєнтністю, життєстійкістю, копінг-стратегіями й адаптивністю. Показано, що емоційний інтелект потенційно підтримує здатність лідерки усвідомлювати та регулювати власні емоційні стани, розуміти емоційні реакції інших, зберігати конструктивну комунікацію та змінювати стратегії поведінки відповідно до вимог ситуації. Водночас наголошено, що ефективність жіночого лідерства визначається не окремою рисою, а взаємодією особистісних ресурсів, поведінкових стратегій і соціально-організаційного контексту. Перспективою подальших досліджень визначено емпіричну перевірку взаємозв'язків між емоційним інтелектом, резильєнтністю, копінг-стратегіями та характеристиками жіночого лідерства в умовах війни.*

Ключові слова*: емоційний інтелект, жіноче лідерство, психологічний ресурс, резильєнтність, емоційна саморегуляція, адаптивність, копінг-стратегії, воєнні умови, лідерська діяльність, життєстійкість.*

Постановка проблеми. В умовах повномасштабної війни в Україні проблема ефективного лідерства набуває особливої соціальної та психологічної значущості. Тривала дія стресогенних чинників, невизначеність,

 ISSN 2786-8753(online)
ISSN 2786-8745 (print)

дефіцит ресурсів, високий рівень відповідальності й необхідність оперативно реагувати на зміни трансформують вимоги до сучасного лідера. Дослідження українського контексту засвідчують посилення значення адаптивності, взаємодії, колективної відповідальності та стійкості, а також поширення більш розподілених форм лідерства [1].

Особливої уваги потребує жіноче лідерство. Війна сприяла активнішому залученню жінок до управлінської, підприємницької, громадської, військової, волонтерської та інших сфер, пов'язаних із прийняттям рішень і відповідальністю за інших. Водночас лідерська діяльність жінок часто поєднується з особистісними, сімейними та соціальними викликами воєнної реальності [2]. У цих умовах актуальним є пошук психологічних ресурсів, здатних підтримувати ефективність, емоційну рівновагу та конструктивну взаємодію.

Одним із таких ресурсів є емоційний інтелект, що охоплює здатність розпізнавати, розуміти й регулювати власні емоції, усвідомлювати емоційні стани інших і конструктивно використовувати емоційну інформацію у мисленні, комунікації та прийнятті рішень. В умовах високої напруги ці здібності можуть підтримувати професійну функціональність і якість взаємодії [3]. Попри зростання наукового інтересу до емоційного інтелекту, резильєнтності та жіночого лідерства, їхній взаємозв'язок у контексті тривалої війни потребує подальшого теоретичного узагальнення й емпіричної перевірки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасне розуміння жіночого лідерства поступово відходить від пошуку універсальних «жіночих» характеристик. Інтегративний огляд M. Buss, S. Andler та V. Tiberius, що охопив 247 емпіричних досліджень, показує: виникнення та ефективність жіночого лідерства визначаються взаємодією індивідуальних характеристик, поведінки, сприйняття лідерки оточенням і соціально-організаційного контексту [4]. Такий підхід дозволяє аналізувати психологічні ресурси лідерки не ізольовано, а в системі умов, у яких реалізується лідерська поведінка.

У контексті війни особливого значення набуває соціоемоційний інтелект. А. Кислий та співавтори розглядають його як ресурс адаптації до екстремальних умов, пов'язаний із

усвідомленням емоцій, саморегуляцією, емпатією та конструктивним використанням емоцій у когнітивній і соціальній діяльності [5]. А. Стеценко і М. Горобей також підкреслюють зв'язок емоційного інтелекту з адаптивністю, емоційною рівновагою та ефективною міжособистісною взаємодією в умовах війни [6]. Значення емоційної саморегуляції як механізму зниження психоемоційної напруженості та підтримання діяльності в складних обставинах розкрито у праці Л. Левицької [7].

Важливою складовою психологічних ресурсів жіночого лідерства є резильєнтність. S. Duchek, C. Foerster та I. Scheuch доводять, що резильєнтність жінок-лідерок розвивається протягом життя під впливом досвіду подолання труднощів, підтримки оточення та професійних викликів [8]. У дослідженні S. Kimhi та співавторів на вибірці 1001 мешканця України резильєнтність пов'язувалася із захисними чинниками, зокрема, надією та благополуччям, і не ототожнювалася з відсутністю страху чи дистресу [9].

Дослідження українського лідерства в умовах війни також акцентують роль адаптивності. L. Hrynevych та Y. Fadieieva показали, що управлінські практики змінюються залежно від етапу кризи, а ефективність потребує поєднання гнучкого реагування, структурованості та підтримання взаємодії [10]. Взаємозв'язок життєстійкості з адаптацією, емоційним комфортом, внутрішнім локусом контролю та психічним здоров'ям українців в умовах війни висвітлено V. Predko, M. Schabus та I. Danyliuk [11]. Окремого значення набувають копінг-стратегії як усвідомлені способи подолання стресу [12].

Мета статті. Мета статті полягає у теоретико-аналітичному узагальненні наукових підходів до емоційного інтелекту в контексті жіночого лідерства та обґрунтуванні його ролі як психологічного ресурсу, пов'язаного з емоційною саморегуляцією, резильєнтністю, життєстійкістю, адаптивністю, копінг-стратегіями й конструктивною міжособистісною взаємодією в умовах воєнної невизначеності.

Виклад основного матеріалу.

Теоретичне осмислення жіночого лідерства в умовах війни доцільно здійснювати на перетині психології лідерства, психології стресу та підходів до особистісних ресурсів. Одним із базових орієнтирів залишається концепція трансформаційного

лідерства B. Bass і R. Riggio, у межах якої ефективний лідер не лише організовує діяльність, а й формує спільне бачення, підтримує мотивацію, стимулює розвиток та індивідуалізує взаємодію з членами команди [14]. В українському науковому дискурсі трансформаційне лідерство також пов'язують із ціннісною орієнтацією, відповідальністю та здатністю формувати довіру [15].

Як було зазначено вище, в умовах війни трансформаційні характеристики мають поєднуватися з адаптивністю. Лідерка працює у середовищі, де плани можуть швидко втрачати актуальність, а рішення необхідно приймати за неповної інформації. Тому ефективність визначається не тільки професійною компетентністю, а й здатністю переоцінювати ризики, змінювати способи дії, підтримувати команду та зберігати психологічну стійкість. У цьому сенсі жіноче лідерство постає як динамічна взаємодія індивідуальних ресурсів, поведінкових стратегій та контексту [4; 10; 16].

Адаптивність забезпечує перехід від внутрішніх психологічних ресурсів до конкретної поведінки. Вона проявляється у готовності змінювати рішення, стиль комунікації, розподіл відповідальності та способи організації роботи відповідно до ситуації. Проте адаптивність не означає хаотичності: ефективна зміна стратегії спирається на оцінку ризиків, доступних ресурсів і наслідків для команди. Саме тому поєднання емоційної усвідомленості, саморегуляції та адаптивності може бути важливим для лідерської діяльності в умовах тривалої невизначеності [10].

У дослідженні В. Бедан вивчено психологічні особливості жінок-керівників в умовах війни. Встановлено взаємозв'язок управлінської діяльності з емоційним інтелектом, лідерськими та комунікативними здібностями, самоконтролем, вольовими якостями й стресостійкістю. Отримані результати підкреслюють значення цих психологічних ресурсів для ефективної професійної діяльності жінок-керівників [17].

U. Jogulu та E. Franken дослідили професійну резильєнтність жінок-менеджерів у різних соціокультурних умовах. Автори визначили професійні й соціальні мережі, навчання та адаптивність як основні поведінкові складові резильєнтності. Особливого значення надається адаптивності, як здатності відкрито реагувати на зміни,

переглядати способи професійної поведінки та пристосовуватися до нових обставин. Дослідники наголошують, що професійна резильєнтність є динамічним ресурсом, прояви якого залежать від соціального, культурного та професійного контексту [18].

Ефективне жіноче лідерство передбачає розвиток "м'яких навичок" (soft skills), а саме: емоційного інтелекту, комунікативності, креативності, гнучкості та саморегуляції. Н. В. Філатова підкреслює їх значення для професійної адаптації та ефективної взаємодії. В умовах війни ці компетентності сприяють адаптації до невизначеності, підтриманню командної згуртованості, довіри та мотивації [19].

Емоційний інтелект може виконувати інтегрувальну функцію у цій системі ресурсів. Для лідера важливо не лише розуміти зміст управлінської ситуації, а й помічати власні емоційні реакції та емоційний стан інших. Усвідомлення емоцій зменшує ймовірність автоматичних реакцій, допомагає точніше інтерпретувати поведінку співрозмовників і підтримує більш виважене прийняття рішень. Дослідження в умовах високої напруги дають підстави розглядати емоційний інтелект як чинник, пов'язаний із підтриманням функціональності, комунікації та адаптації [3; 5; 6].

К. М. Усик розглядає емоційний інтелект як важливий психологічний ресурс подолання стресу. Авторка акцентує увагу на здатності особистості усвідомлювати, розуміти та регулювати власні емоції, а також ефективно взаємодіяти з іншими. Розвинений ЕІ може сприяти зниженню емоційного напруження, усвідомленому реагуванню на стресові ситуації та вибору більш конструктивних способів поведінки у складних життєвих обставинах [20].

Центральним механізмом тут є емоційна саморегуляція. Йдеться не про придушення емоцій, а про здатність усвідомити власний стан, оцінити його відповідність ситуації та обрати спосіб реагування, який не руйнує взаємодію і не погіршує якість рішення. У кризових умовах це може проявлятися у здатності витримувати напругу, зберігати паузу перед відповіддю, контролювати інтенсивність емоційних проявів і відновлювати робочий стан після стресового впливу [7]. Для жінки-лідерки така саморегуляція важлива як для особистої стійкості, так і для

 ISSN 2786-8753(online)
ISSN 2786-8745 (print)

психологічного клімату в команді.

К. А. Флетчер, А. Фрідман та М. Д. Вонгвораваt підкреслюють значення емоційного інтелекту для лідерства, зокрема самосвідомості та емоційної регуляції. Водночас ефективність лідера визначається не лише емоційною усвідомленістю, а й здатністю застосовувати її у професійній взаємодії: підтримувати мотивацію, конструктивно вирішувати конфлікти, будувати довірливі взаємини та забезпечувати сприятливий психологічний клімат [21].

Емоційний інтелект пов'язаний і з міжособистісним рівнем лідерства. Здатність розпізнавати емоційні сигнали інших допомагає розуміти причини опору, конфліктів, виснаження або зниження мотивації. У воєнний час це має особливе значення через накопичення втрат, тривоги та невизначеності. Конструктивна комунікація передбачає поєднання емпатії з чіткістю вимог і меж. Емоційний інтелект у такому випадку не замінює управлінські компетентності, а допомагає застосовувати їх з урахуванням психологічного стану людей. Значення емоційного інтелекту для поведінки керівників в організаційних конфліктах також підкреслюється сучасними дослідженнями [13].

А.Ю.Швалб, Л.А.Перелигіна та Л.М.Зотова досліджували взаємозв'язок життєстійкості та емоційного вигорання в умовах війни. Результати засвідчили зворотний зв'язок між цими показниками: вищий рівень життєстійкості пов'язаний із нижчим рівнем психологічного виснаження. Автори підкреслюють значення соціальної підтримки, конструктивних копінг-стратегій і саморегуляції у зміцненні життєстійкості [22].

Резильєнтність і життєстійкість доповнюють ресурсний потенціал емоційного інтелекту. Резильєнтність характеризує здатність підтримувати або відновлювати адаптивне функціонування після значного навантаження, тоді як життєстійкість пов'язана з активним ставленням до труднощів, внутрішнім контролем і готовністю приймати виклики. Важливо, що жодна з цих характеристик не означає відсутності стресу. Навпаки, вони описують способи збереження функціональності за наявності

напруги та негативних переживань [8; 9; 11].

У практичній площині ці ресурси взаємодіють із копінг-стратегіями. Лідерка може обирати проблемно орієнтовані дії, пошук соціальної підтримки, переоцінку ситуації або інші способи подолання залежно від реальних можливостей контролю. Емоційний інтелект може сприяти точнішому усвідомленню власного стану та потреб, а отже, більш обґрунтованому вибору копінгу. Для жінок, які одночасно виконують професійні, сімейні, громадські чи волонтерські ролі, особливо важливим є баланс між активним подоланням труднощів і відновленням ресурсів [12].

Н. Мишко, Т. Тітова, М. Тесленко та Н. Юдіна дослідили копінг-стратегії українців в умовах воєнного стану. У жінок із мотивацією до успіху переважала орієнтація на розв'язання проблем (76%), тоді як у жінок із мотивацією до уникнення невдач - стратегія уникнення (61%). Водночас статистично значущих статевих відмінностей у виборі копінг-стратегій не виявлено [23].

Особливість жіночого лідерства полягає також у впливі соціально-організаційного контексту. Особистісні ресурси не існують незалежно від структури організації, доступності підтримки, розподілу ролей, очікувань щодо жінки-лідерки та можливостей поєднання різних життєвих сфер. Тому високий емоційний інтелект не гарантує ефективності сам по собі. Його ресурсний потенціал реалізується за умови наявності професійних компетентностей, відповідних повноважень, підтримувального середовища та можливості відновлення [4; 16].

Отже, емоційний інтелект доцільно розглядати як один із взаємопов'язаних психологічних ресурсів жіночого лідерства. Його значення проявляється через усвідомлення емоцій, саморегуляцію, емпатійне розуміння інших і використання емоційної інформації у прийнятті рішень та комунікації. У поєднанні з резильєнтністю, життєстійкістю, копінг-стратегіями й адаптивністю він може підтримувати ефективне функціонування в умовах стресу та невизначеності, однак ці теоретичні взаємозв'язки потребують цілеспрямованого емпіричного підтвердження.

Висновки і перспективи подальших досліджень.

Проведений теоретичний аналіз дозволяє розглядати емоційний інтелект як один із потенційно важливих психологічних ресурсів жіночого лідерства в умовах війни. Його ресурсне значення пов'язане зі здатністю усвідомлювати та регулювати власні емоційні стани, розпізнавати емоції інших, підтримувати конструктивну комунікацію й використовувати емоційну інформацію у процесах прийняття рішень. У кризових обставинах ці можливості можуть сприяти збереженню емоційної рівноваги та професійної функціональності.

Ефективність жіночого лідерства водночас не може бути пояснена лише емоційним інтелектом. Вона формується у взаємодії емоційної саморегуляції, резильєнтності, життєстійкості, адаптивності, копінг-стратегій, професійних компетентностей і соціально-організаційного контексту. Перспективним напрямом подальших досліджень є емпіричне вивчення цих взаємозв'язків у різних групах жінок-лідерок, а також розроблення програм розвитку емоційної компетентності, стресостійкості та адаптивних стратегій поведінки з урахуванням умов воєнного та повоєнного відновлення України.

Список літератури.

1. Shevtsova O., Madestam J., Ivarsson Westerberg A. Leadership during the war: perceptions of ideal leadership among public leaders in Ukraine. International Journal of Public Leadership. 2025. Vol. 21, No. 2. P. 109–122. DOI: 10.1108/IJPL-11-2024-0136.

2. Столярик О. Ю., Семигіна Т. В. Війна та роль жінок: соціальні виміри і лідерство. Розвивальний потенціал сучасної соціальної роботи: методологія та технології: матеріали IX Всеукр. наук.-практ. конф. з міжнар. участю. Київ: КНУ імені Тараса Шевченка, 2024. С. 152–154. DOI: 10.2139/ssrn.4802654.

3. Khraban T. Emotional intelligence as a resource of efficiency of armed forces. Psychological Journal. 2022. Vol. 8, No. 3. P. 55–62. DOI: 10.31108/1.2022.8.3.5.

4. Buss M., Andler S., Tiberius V. Female leadership: An integrative review and research framework. The Leadership Quarterly. 2025. Vol. 36, Issue 3. 101858. DOI: 10.1016/j.leaqua.2024.101858.

5. Kyslyi A. O., Kudermina O. I., Mozgova G. P., Pyliavets N. I., Chorna L. S. Development of women's socio-emotional intelligence under martial law.

Ukrainian Journal Health of Woman. 2026. No. 2(183). P. 114–128. DOI: 10.15574/HW.2026.2(183).114128.
6. Стеценко А. І., Горобей М. Г. Емоційний інтелект як чинник адаптивності особистості періоду ранньої дорослості під час війни. Психологічні студії. 2025. № 2. С. 173–178. DOI: 10.32782/psych.studies/2025.2.23.
7. Левицька Л. В. Засоби саморегуляції психоемоційної напруженості у військовослужбовців. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Психологія. 2023. № 4. С. 5–8. DOI: 10.32782/psy-visnyk/2022.4.1.
8. Duchek S., Foerster C., Scheuch I. Bouncing up: The development of women leaders' resilience. Scandinavian Journal of Management. 2022. Vol. 38, Issue 4. 101234. DOI: 10.1016/j.scaman.2022.101234.
9. Kimhi S., Eshel Y., Marciano H., Adini B. Impact of the war in Ukraine on resilience, protective, and vulnerability factors. Frontiers in Public Health. 2023. Vol. 11. 1053940. DOI: 10.3389/fpubh.2023.1053940.
10. Hrynevych L., Fadieieva Y. Hybrid leadership in wartime: adaptive, transactional and transformational practices of Ukrainian school principals. Journal of Educational Administration. 2026. Vol. 64, No. 5. P. 525–540. DOI: 10.1108/JEA-09-2025-0391.
11. Predko V., Schabus M., Danyliuk I. Psychological characteristics of the relationship between mental health and hardiness of Ukrainians during the war. Frontiers in Psychology. 2023. Vol. 14. 1282326. DOI: 10.3389/fpsyg.2023.1282326.
12. Потапчук Є., Міщенко О. Стратегії подолання стресу жінками та їх стресостійкість в умовах воєнного стану в Україні. Psychology Travelogs. 2023. № 3. С. 90–99. DOI: 10.31891/PT-2023-3-9.
13. Мельниченко Т. В., Полещук Л. В. Роль емоційного інтелекту у формуванні патернів поведінки керівників в умовах організаційних конфліктів. Психологія та соціальна робота. 2026. № 1. С. 133–141. DOI: 10.32782/2707-0409.2026.1.12.
14. Bass B. M., Riggio R. E. Transformational Leadership. 2nd ed. New York: Psychology Press, 2006. 282 p. DOI: 10.4324/9781410617095.
15. Семенець-Орлова І. Трансформаційне лідерство та ціннісно-орієнтоване публічне управління: сучасні підходи. Публічне урядування. 2020. № 1(21). С. 291–300. DOI: 10.32689/2617-2224-2020-1(21)-291-300.
16. Górska M., Burlakova I. The role of women's leadership in business: challenges and prospects. Economics, Finance and Management Review. 2025. No. 1(21). P. 116–129. DOI: 10.36690/2674-5208-2025-1-116-129.

17. Бедан В. Психологічні особливості сучасної жінки-керівника. European Science. 2023. № 24, ч. 3. DOI: 10.30890/2709-2313.2023-24-03-016.
18. Jogulu U., Franken E. The career resilience of senior women managers: A cross-cultural perspective. Gender, Work & Organization. 2023. Vol. 30, No. 1. P. 280–300. DOI: 10.1111/gwao.12829.
19. Філатова Н. В. Креативне мислення, «гнучкі навички» і конкурентоспроможність на ринку праці військовослужбовців, випускників курсів у межах проекту «Україна – Норвегія» // Менеджмент підприємницької діяльності : навч. посіб. для професійної підготовки військовослужбовців ЗС України, звільнених у запас. Проект «Україна – Норвегія». Вип. 6. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2018. С. 216–233.
20. Усик К. М. Емоційний інтелект як чинник подолання стресу. Габітус. 2024. Вип. 60. С. 245–250. https://doi.org/10.32782/2663-5208.2024.60.41
21. Fletcher KA, Friedman A, Wongworawat MD. Understanding Emotional Intelligence to Enhance Leadership and Individualized Well-Being. Hand Clin. 2024 Nov;40(4):531-542. doi: 10.1016/j.hcl.2024.06.003. Epub 2024 Aug 6. PMID: 39396332.
22. Швалб А.Ю., Перелигіна Л.А., Зотова Л.М. Життєстійкість та емоційне вигорання внутрішньо переміщених осіб в умовах війни: емпіричний аналіз та психологічна інтервенційна модель. Габітус. 2025. Випуск 77. С. 141-145. DOI https://doi.org/10.32782/hbts.77.2.26
23. Myshko, N., Titova, T., Teslenko, M., & Udina, N. (2022). Особливості копінг-стратегій у чоловіків і жінок під час воєнного стану. *Психологія та особистість*, (2), 115–127. Https://doi.org/10.33989/2226-4078.2022.2.265489

EMOTIONAL INTELLIGENCE AS A PSYCHOLOGICAL RESOURCE OF WOMEN'S LEADERSHIP IN WARTIME CONDITIONS

Zinaida Antonova,
Anastasiia Kuzmina

Abstract. *The article presents a theoretical analysis of emotional intelligence as a psychological resource of women's leadership in wartime conditions. The relevance of the problem is determined by prolonged uncertainty, high emotional stress, the need for rapid decision-making and continuous adaptation. The aim is to substantiate the role of emotional intelligence in supporting women's leadership under wartime conditions. The paper summarizes contemporary approaches to women's leadership and examines the relationship of emotional intelligence with emotional self-regulation,*

resilience, hardiness, coping strategies and adaptability. Emotional intelligence is considered a potential resource that supports awareness and regulation of one's own emotions, understanding of others' emotional states, constructive communication and flexible behavioral responses. At the same time, leadership effectiveness is interpreted as the result of interaction between personal resources, professional competencies, behavioral strategies and the social-organizational context. Further research should empirically examine the relationships between emotional intelligence, resilience, coping strategies and characteristics of women's leadership in wartime conditions.

Keywords: *emotional intelligence, women's leadership, psychological resource, resilience, emotional self-regulation, adaptability, coping strategies, wartime conditions, leadership effectiveness.*

Це стаття відкритого доступу за ліцензією Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0)

Стаття надійшла до редакції 01.09.2026
Стаття пройшла рецензування 01.10.2026
Стаття опублікована 09.11.2026

СУЧАСНІ ДОСЛІДЖЕННЯ В ГАЛУЗІ СПЕЦІАЛЬНОЇ ПСИХОЛОГІЇ

УДК 159.942-055.2.336:355.01 DOI: 10.31558/2786-8745.2026.2(9).10

ЕМОЦІЙНА САМОРЕГУЛЯЦІЯ У ФІНАНСОВІЙ ПОВЕДІНЦІ ЖІНОК В УМОВАХ ВІЙНИ

Суконник Богдана
магістр спеціальності «Психологія та педагогіка»
ORCID: https://orcid.org/0009-0003-6597-7453

Анотація. *У статті здійснено теоретичний аналіз ролі емоційної саморегуляції у фінансовій поведінці жінок в умовах війни. Актуальність проблеми зумовлена поєднанням воєнної невизначеності, загроз особистій безпеці, нестабільності доходів і змін сімейної та професійної відповідальності. Мета статті полягає в теоретичному обґрунтуванні можливих механізмів взаємозв'язку емоційної саморегуляції з фінансовими рішеннями жінок та визначенні напрямів їх подальшого емпіричного вивчення. Використано методи аналізу, порівняння, узагальнення наукових праць і концептуального моделювання. Розмежовано фінансову поведінку, фінансову грамотність, об'єктивне матеріальне становище та суб'єктивний*